

HÖST PÅ SMITTEN

STANS BÄSTA STRÄCKLOKAL I BACKSPEGELN

Under åtta år följde Kristoffer Nilsson det mäktiga höststräcket över Smithska udden. Våldiga rörelser av ringduvor och kajor gjorde lika djupt intryck som enstaka glimmande obsar av biätare, gulhämpling, ängshök och islom.

TEXT: KRISTOFFER NILSSON

KRISTOFFERNILSSON6@GMAIL.COM

DET FANNS EN tid när jag bodde i Göteborg och mina höstar kretsade mycket kring att bevaka tättingsträcket vid Smithska udden. Smitten var på den tiden en av Västkustens bäst bevakade sträcklokaler och fågelräkningarna visade att det på den tiden var Göteborgs överlägset bästa sträcklokal, kvantitativt sett. Det var ingen ny information. Fågelskådare hade stått vid Smitten redan under 1970-talet och upptäckt uddens potential. Göteborg är ju annars en stad med tämligen få lämpliga uddar mot havet.

Mitt intresse för Smithska udden föddes i början av 2000-talet och jag fascinerades lika mycket av fågelrörelserna som av den magnifika utsikt man hade från obsplatsen, över Amundön i söder och den södra skärgården i väster. Soluppgångarna i öster var också väldigt betydelsefulla och det är väldigt få cykelturer till Smitten jag ångrat genom åren. Även om det inte passerade väldigt många fåglar vissa dagar så var det alltid en strålande start på vilken dag som helst att få stå på Smitten.

Under höstarna 2002–2009 tillbringade jag delar av 521 dagar på Smithska udden mellan 1 augusti och 20 november. Jag räknade drygt 1,4 miljoner fåglar varav ungefär hälften var bo-/bergfinkar. Vi nöjer oss med det som statistik från dessa år. Resten av denna text kommer istället främst handla om när olika fågelarter passerade vid Smitten

under hösten och då mycket säkert är ganska likt även den kommande hösten så kan texten kanske fungera som en liten vägledning till hur vissa av våra flyttfåglar lämnar landet.

Jag har valt att skriva denna text helt improviserat och förmedla minnesbilder tio år efter den sista hösten jag stod på Smitten. Jag har alltså inte gått tillbaka och tittat på de artiklar jag skrev efter varje säsong och publicerade i FpV så någon detalj kan jag säkert minnas fel, men det bör vara marginellt.

TROPIKFLYTTARE I AUGUSTI

Inledningen av månaden bjöd i regel på låga antal av tropikflyttare såsom trädpiplärkor, gulärlor och svalor. Antalet ökade successivt under månaden och kulminerade i regel under andra halvan av augusti. Dagar med fyrsiffriga antal för tornseglare, trädpiplärkor och gulärlor förekom. Vissa år var antalet mindre korsnäbbar

högt och bland dessa kunde bändelkorsnäbbar finnas med. Sällsynt noterades biätare, skräntärna och ängshök.

En art som drog förbi, nästan varje höst, var ortolan-sparven. Den är gissningsvis mycket mer sällsynt nuförtiden. Detsamma gäller förmodligen även rosenfinken. Augustimorgnarna var ofta magnifika. Solen värmdes upp morgonen snabbt och fåglarnas locklåten var i regel lätta att upp-

Kristoffer Nilsson minns spanardagar på Smitten. Bild: KARIN MAGNANDER

En storlabb passerade en gång på sydsidan, efter en storm

I september kunde lockande försärlor höras redan i den första gryningen, när Smittens spanare tog sig upp mot obs-platsen.

Bild: MAGNUS RAHM

Morgnarna blev ganska snabbt allt mörkare och kyligare under september, men gryningarna var kanske som allra vackrast då

fatta från den ljusblå himlen. Det kunde vara desto svårare att få syn på dem mot den bakgrunden. Jag minns framför allt grå flugsnappare i slutet av augusti. De stod ofta i talltopparna och gjorde åtskilliga sträckförsök, men sågs sällan lämna udden.

FÖRSTA HALVAN AV SEPTEMBER

Tropikflyttarna började successivt minska med få undantag där ladusvalan nog var det tydligaste. Ladusvalans sträcktopp inföll ofta före 15 september. Så var det även för sädesärlan och den mycket mer sällsynta rödstrupiga piplärkan som var årligt förekommande. Grönsiskor, bofinkar, ängs-

piplärkor och järnsparvar började uppträda i högre antal och den första sträckande taltrasten dök upp. Unga bivråkar och bruna kärrhökar sågs främst under denna period och sällsynt kunde någon lärkfalk ses. En storlabb passerade en gång på sydsidan, efter en storm.

Morgnarna blev ganska snabbt allt mörkare och kyligare under september, men gryningarna var kanske som allra vackrast då. Lockande försärlor hördes i regel redan i den första gryningen när jag promenerade upp till obsplatsen. Det behövdes i regel inte så mycket mer för att göra mig glad den dagen. Fågelskådning är ett stort privilegium i många avseenden.

15 SEPTEMBER - 15 OKTOBER

Enstaka tropikflyttare kunde ses en bit in i oktober och under denna period passerade överlägset flest fåglar över Smitten. Morgnar med tusentals ångs-
piplärkor och tiotusentals bofinkar inföll i regel först i samband med ett kalluftsinföll runt den 20 september och sträcktoppen för dessa båda arter var i regel under slutet av september. Även arter som grönsiska, sävsparv och forsärla toppade då.

I samband med kalluftsinföll i början av oktober kom den första riktigt bra ringduvedagen. Tiotusentals duvor flög i de mest fantastiska formationerna över Näsetudden. Några dagar senare kom kajorna för första gången under hösten – i tusental, redan i gryningen. Deras sträcktopp var ofta väldigt punktlig med fantastiska morgnar i mitten av oktober. Smithska udden var på den tiden en av landets främsta lokaler för sträckande kajor, antalsmässigt.

Andra arter som började dyka upp i högre antal under denna period var bergfinkar, större korsnäbbar (om det var sådana år), lappsparvar, trädlärkor, skogsduvor och mesar. Bland de sistnämnda var blåmesen vanligast. Varje år noterades även svartmesar, talltitor och stjärtmesar. Vid månads-skiftet och en bit in i oktober var det oftast bäst fart på mesarna. Sällsynt, men regelbundet, noterades varfåglar och ännu mer sällsynt observerades gulhämpling, jordugglor och större piplärkor.

Bland alla fantastiska upplevelser på Smitten är det nog gryningarna med de enorma flockarna av kajor, och vissa duvmorgnar, som etsat sig fast i mitt minne för alltid. Jag kommer till exempel aldrig glömma en oktobermorgon då drygt 23 000 ringduvor flög söderut under två timmar. Eller rättare sagt, det var så många jag hann räkna. Det faktiska antalet var säkert betydligt högre eftersom flockarna var tämligen svåra att upptäcka på himlen. Jag valde nästan alltid att bara använda mig av handkikare på Smitten och ”skådade” mest med öronen.

SLUTET AV OKTOBER OCH NOVEMBER

Goda sträckdagar med kajor och ringduvor kunde fortsätta i slutet av oktober och trastarna började dyka upp i större antal. Både rödvingetrast och björktrast kunde räknas i tusental. Arter som grönfink, gulsparv och vinterhämpling hade sin sträcktopp och med lite tur kunde man höra någon snösparv.

Flockar med gäss passerade främst i samband med kalluftsinföll vid månads-skiftet. Bland sällsyntare arter noterades berglärkor några höstar, en svartnäbbad islom flög förbi och en trädpiplärka sågs en gång i början av november.

Vissa morgnar var extremt kalla i slutet av perioden. Flera av dessa morgnar var det svårt att få ihop hundra fåglar i sträckprotokollet! Men på

Gulärla.

Bild: ANNIKA RASTÉN

Lappsparv.

Större korsnäbb.

Bild: ANNIKA RASTÉN

något sätt spelade det inte så stor roll om det var 40 000 fåglar i sträckprotokollet eller bara 50.

Genom att besöka en plats så regelbundet som jag gjorde under denna tidsperiod blev varenda besök en viktig pusselbit i en mycket större helhet. Jag visste ofta redan när jag åkte hemifrån att vissa morgnar skulle bli bättre eller sämre, rent fågelmässigt, men jag visste aldrig hur gryningen skulle se ut eller om det plötsligt stod en mård i ett stenröse, om kråkorna upptäckte en berggub i talldungen eller om den där oväntade arten skulle passera just den morgonen. Och vissa morgnar, när jag trodde att det skulle bli sämre, blev jag överraskad av att det var massor av fåglar. Det är något av det bästa med fågel-skådning – att det oväntade händer när man minst anar det. Särskilt om man, som jag, mest har fokuserat på att följa flyttfågelrörelser vid olika platser. Då dyker överraskningen upp från ingenstans, smeker sinnesorganen en kort stund och försvinner därefter spårlöst, men har ändå generöst skapat fantastiska minnesbilder för alltid.

SMITHSKA UDDEN IDAG?

När jag skrev detta kapitel gick jag tillbaka till de artiklar jag publicerade under 2000-talet för att kunna presentera exakta antalsuppgifter. Idén med detta kapitel växte fram när jag skrev den övriga texten och kommer här beröra vissa arters uppträdande under 2000-talet och hur jag tror att det ser ut vid Smitten i höst. Jag har valt ut fem arter och

Det är något av det bästa med fågel-skådning – att det oväntade händer när man minst anar det!

Bild: BJÖRN DELLMING

Mindre
korsnäbb.

Bild: ANNIKA RASTÉN

Rovfåglar som bivräk, lärkfalk, och till och med ängshök har kunnat räknas in under nio år på Smitten.

Bild: BJÖRN DELLMING

en artgrupp som jag tror har ett annat uppträdande vid Smitten idag än vad arten hade för 10–15 år sedan.

Staren var ganska sällsynt i början av 2000-talet med årssummor på under 500 ex. Trenden var ökande under perioden och 2009 passerade 3 176 starar. Jag tror att man ganska enkelt skulle få ihop högre antal nuförtiden.

En art som då var ganska fåtalig var gulsparven. 2006 räknades 340 gulsparvar och den högsta dagssumman hittas den 14 oktober samma år med 58 ex. Jag har tyvärr svårt att tro att motsvarande tal i slutet av 2010-talet är i närheten av dessa.

Kråkan visade en tydligt negativ trend under perioden och vissa års totalsummor hamnade under 100 ex under senare delen av 2000-talet. Den trenden tror jag tyvärr har stabiliserat sig på lägre nivåer. Sånglärkan var aldrig särskilt vanlig under 2000-talet. I genomsnitt räknades 92 sånglärkor per höst och det antalet är nog tyvärr något lägre nu.

Forsärlan visade en tydligt uppåtående trend under 2000-talet. Totalt passerade 160 forsärlor hösten 2006 och det var den högsta säsongssumman. Jag tror att den hade haft svårt att klara sig som rekordnotering i år.

Avslutningsvis vill jag beröra gäs-

sen. 2009 sågs bland annat två spetsbergsgäss, åtta sädgäss, 1 670 grågäss, fyra prutgäss, 18 vitkindade och 29 kanadagäss. Spetsbergsgäss borde vara lättare att se, liksom sädgäss (*rasen rossicus*) och vitkindade. Grågässen och kanadagässen borde också kunna passera i högre antal medan prutgässen, då som nu, troligen är en raritet vid Smitten.

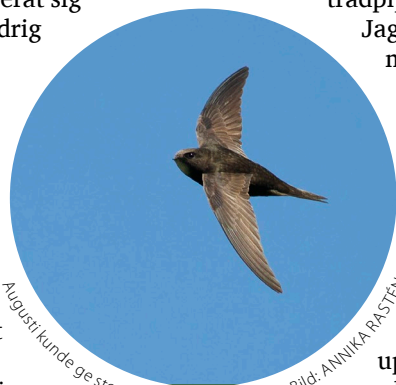
EN SÄRSKILD PLATS I MITT HJÄRTA

Det känns nästan överkligt att det har gått tio år sedan jag räknade fåglar vid Smitten den sista hösten 2009. Än idag går det inte en vecka utan att jag på något sätt tänker på Smithska udden. Det är en plats som har fått en särskild plats i mitt hjärta och det är med stor tacksamhet jag blundar en stund

och ser solen gå upp över Hovås i öster och en trädpiplärkas locklåten når mina öron.

Jag upptäcker den lilla fågeln mot en molntuss på himlen och hon flyger en kort omväg i en cirkel innan hon bestämmer sig för att flyga ut över vattnet mot Amundön och fortsätter sedan sin resa över Europa och stora delar av Afrika för att nå vinterkvarteret.

Det är väldigt lätt att fyllas av värme när jag tänker tillbaka på allt vackert jag hade förmånen att uppleva där. Tack för alla fantastiska upplevelser, Smithska udden. 🌍

Augusti kunde ge stora mängder tornseglare. Bild: ANNIKA RASTÉN